

Taustamateriaali: Suomi tasa-arvon edelläkävijäksi

Lukuaika 5 min

Tasa-arvon edistäminen hallitusohjelmassa

Ongelma: Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) [indeksin](#) mukaan Suomi oli vuonna 2022 Euroopan neljänneksi tasa-arvoisin maa Ruotsin, Tanskan ja Alankomaiden jälkeen. Vaikka sijoitus on hyvä, tasa-arvo edistyy Suomessa EU:n keskiarvoa hitaammin. Suomen rankingia painavat alas erityisesti koulutuksen vahva segregaatio, taloudellisen vallankäytön miehisuus, työn eriytyminen ja laatu, sekä naisiin kohdistuva väkivalta. Koulutuksen osalta Suomi jää EU:n keskiarvon alapuolelle.

Sukupuolten tasa-arvo on perus- ja ihmisoikeus, joka kuuluu jokaiselle. Suomessa on edelleen sukupuoleen perustuvaa rakenteellista eriarvoisuutta ja sitkeitä tasa-arvo-ongelmia, joiden kitkeminen vaatii päämäärätietoista työtä ja vahvaa poliittista sitoutumista.

Ratkaisu: Suomen tasa-arvopoliittikkaa vuosikymmenen loppuun viitoittavan valtioneuvoston tasa-arvopoliittisen selonteon ([2022](#)) mukaan Suomi pyrkii tasa-arvon kärkimaaksi. Tavoite on yhteinen ja jaettu, mutta siihen pääseminen edellyttää määrätietoisia toimia ja riittäviä resursseja. Hallituksen on laadittava tasa-arvo-ohjelma, joka viitoittaa konkreettiset askeleet tavoitteisiin pääsemiseksi.

Sukupuoli on yhä yleinen syrjintäperuste, ja tämän vuoksi tarvitaan erityistä naisten oikeuksiin keskittyvää työtä. Koska haavoittuviin asemiin voi joutua monesta eri syystä, on sukupuolen kanssa risteävien erojen, kuten alkuperän, vammaisuuden, uskonnon tai sosiaalisen taustan, huomioiminen välttämätöntä kaikessa tasa-arvotyössä.

Toimenpiteet: Hallitus sitoutuu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen sekä kaikenlaisen syrjinnän vastustamiseen kunnianhimoisesti ja systemaattisesti kotimaassa ja kansainvälisesti

- toimimalla antirasistisesti ja risteävät erot huomioiden kaikessa päätöksenteossa
- arvioimalla hallitusohjelman mukaisten toimenpiteiden sukupuolivaikutukset ennakoon ja jälkikäteen (suvaus)
- sitoutumalla ja toimeenpanemalla tasa-arvoselonteon tavoitteita
- laatimalla kunnianhimoisen tasa-arvo-ohjelman ja osoittamalla sille riittävän rahoituksen
- valtavirtaistamalla tasa-arvonäkökulman koko valtionhallintoon.

Tasa-arvolain kokonaisuudistus

Ongelma: Tasa-arvolakia on viime vuosina uudistettu pistemäisesti, mutta sitä ei ole tarkasteltu kokonaisvaltaisesti. Vuonna 2018 asetettiin työryhmä valmistelemaan tasa-arvolain osittaisuudistusta, mutta työ keskeytyi. Syyskuussa 2022 annettu [hallituksen esitys](#) yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksesta parantaisi syrjintäsuojaa ja oikeussuojakeinoja yhdenvertaisuuslain perusteella tapahtuvassa syrjinnässä, mutta vastaavia keinoja ei ole käytössä tasa-arvolain perusteella tapahtuvassa syrjinnässä.

Tasa-arvovaltuutettu on [eduskuntakertomuksessaan 2022](#) tuonut esiin useita tasa-arvolain uudistustarpeita syrjintäkieltojen valvontaan, oikeussuojakeinojen toimivuuteen ja saatavuuteen sekä tasa-arvon edistämismittareiden riittävyteen liittyen. Uudistuva yhdenvertaisuuslaki toisi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle oikeuden suosittaa hyvityksen maksamista syrjinnästä

yhdenvertaisuuslain perusteella. Tasa-arvovaltuutetun mukaan myös sukupuoleen perustuvaa syrjintää koskeissa asioissa on ilmeinen tarve parantaa hyvityksen saatavuutta.

Ratkaisu: Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen toteuduttua olisi perusteltua toteuttaa seuraavaksi tasa-arvolain kokonaisuudistus. Kokonaistarkastelu mahdollistaisi tasa-arvovaltuutetun esiin tuomien suositusten kokonaisvaltaisen huomioimisen tasa-arvolaissa.

Toimenpiteet: Tehdään tasa-arvolain kokonaisuudistus, jossa tarkastellaan erityisesti tasa-arvon edistämistä, syrjintäkieltoja sekä valvonnan ja oikeussuojakeinojen toimivuutta ja riittävyttä.

- Selvitetään, millä edellytyksillä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle voidaan antaa oikeus määrätä hyvitys syrjinnästä.

Sukupuolivaikutusten arviointi

Ongelma: Sukupuolivaikutusten arviointi eli suvaus on toimenpiteen tai uudistuksen vaikutusten arviointia etukäteen sukupuolten tasa-arvon kannalta. Tällä hetkellä ongelmia ovat sukupuolivaikutusten arviointien liian vähäinen määrä, puutteet arviointien laadussa sekä se, että arvioinnit tehdään liian myöhäisessä vaiheessa päätöksentekoprosessia.

Vain noin kolmannes vuosina 2007–2017 tehdyistä lakiesitysten suvauksista tunnisti lailla olevan sukupuolivaikutuksia, mikä kattaa 4,5 prosenttia esityksistä. Vuonna 2017 arvio jätettiin tekemättä 57 prosentissa esityksistä, joille suvaus olisi ollut relevanttia tehdä. Sukupuolivaikutusten arviointien laadussa on useita puutteita liittyen tutkimustiedon hyödyntämiseen ja kapeaan ymmärrykseen sukupuolten tasa-arvosta. ([Tasa-arvoa talousarvioon 2018.](#))

Kuluvalla hallituskaudella suvaus on tehty keskimäärin alle 20 prosentille esityksistä. Määrä putosi alkukaudesta. Sukupuolivaikutusten arviointi kuuluisi siis tehdä nykyistä paljon useammin. YK:n naisten syrjinnän vastaista yleissopimusta valvova CEDAW-komitea on edellyttänyt Suomea varmistamaan, että sukupuolivaikutukset arvioidaan kaikista hallituksen esityksistä ([2022](#)).

Ratkaisu: Sukupuolivaikutusten arviointi tulee tehdä aina, kun lakiesitys koskettaa ihmisiä ja sen voi ajatella vaikuttavan sukupuoliin eri tavoin. Oikea-aikaisuuden näkökulmasta talouspolitiikan linjasta sekä suurimmista yksittäisistä uudistuksista ja toimenpiteistä päättäminen hallitusohjelmassa ja julkisen talouden suunnitelmassa ovat avainprosesseja, joihin sukupuolivaikutusten arviointi tulee ulottaa. Ministeriöihin on nimettävä sukupuolivaikutusten arvioinnin asiantuntijoita, jotka voivat toimia vastuutahona ja tukea valmistelijoita laadukkaassa vaikutusarvioinnissa.

Toimenpiteet: Kaikkien merkittävien uudistusten sukupuolivaikutukset arvioidaan siten, että tulokset vaikuttavat jatkovalmisteluun.

- Suvattujen lakiesitysten osuus nostetaan 40 prosenttiin hallituskauden loppuun mennessä.
- Jokaiseen ministeriöön nimetään vaikutusarvioinneista vastaava vastuutaho, jonka vastuulle ihmisvaikutusten, mukaan lukien sukupuolivaikutusten, arviointi kuuluu.

Sukupuolitietoinen budjetointi

Ongelma: Taloustieteen ja talouspolitiikan oletettu sukupuolineutraalius johtaa usein sukupuolisokeuteen eli siihen, ettei päätösten sukupuolivaikutuksia nähdä. Niin valtiontaloudessa kuin kuntien ja hyvinvointialueiden rahoituksessa ja muissa julkisissa rahoituspäätöksissä on mahdollista varmistaa nykyistä paremmin, että julkinen rahoitus edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Nykyisessä budjetin laatimishojeessa ministeriöiltä edellytetyillä yhteenvedoilla sukupuolten tasa-arvolle merkityksellisistä toimista ei pystytä arvioimaan budjetin sukupuolivaikutuksia kattavasti. Tasa-arvon edistämiseen suunnattuja määrärahoja ei tehdä näkyväksi pääluokkaperusteluissa, eikä talousarvioesityksissä juuri analysoida määrärahojen tai niiden muutosten sukupuolenmukaista kohdentumista. ([Tasa-arvoa talousarvioon.](#))

On huomattava, että myös epätasa-arvolla on taloudellisia vaikutuksia. THL:n [selvityksen](#) (2022) mukaan naisten kokeman parisuhdeväkivallan aiheuttamat terveydenhuollon lisäkustannukset ovat 150 miljoonaa euroa vuodessa. Koronapandemian vaikutukset ovat kohdistuneet sukupuoliin eri tavoin ([THL 2022](#)), ja päätökset kriisin hoito- ja elpymistoimista on tehty pitkälti ilman sukupuolinäkökulmaa. Kriisin jälkihoidossa ja tulevaisuudessa on tärkeää ottaa huomioon sukupuolivaikutukset sekä arvioida jo ennakkoon toimien sukupuoli- ja tasa-arvoaikutuksia.

Ratkaisu: [Tasa-arvoa talousarvioon -hanke](#) suosittaa tasa-arvonäkökulman sisällyttämistä koko laajaan talousarvioprosessiin sisältäen hallitusohjelman, valtiontalouden kehyykset ja julkisen talouden suunnitelman, talousarvion, talousarviota toteuttavan lainsäädännön ja tulohajautuksen. Valtion talousarvion tulee tarjota tietoa siitä, paljonko määrärahoja suunnataan eri ihmisryhmille sukupuolen mukaan eriteltynä.

Valtionvarainministeriöllä tulee olla päävastuu sukupuolitietoisesta budjetoinnin kehittamisestä ja koordinoimisesta. Sukupuolivaikutusten arviointi talousarvioprosessin aikana vaatii valtiovarainministeriön antaman ohjeistuksen.

Toimenpiteet: Sukupuolitietoisesta budjetoinnin kehittämistä jatketaan osana kestävästä kehityksen budjetointia.

- Valtiovarainministeriö sisällyttää budjetinlaadintaohjeistukseensa momenttikohtaiset ohjeet sukupuolivaikutusten arviointiin.
- Tutkibudjettia.fi-sivustolle lisätään momenttikohtaisesti liikennevalomalli sukupuolivaikutuksista sekä tieto rahoituksen jakautumisesta sukupuolittain aina, kun mahdollista.

Tasa-arvotoimijoiden ja naisjärjestöjen rahoitus

Ongelma: Tällä hetkellä tasa-arvotyö on selkeästi aliresursoitua. Tasa-arvolain edistämismuutoksia ja syrjintäkieltoja valvovan viranomaisen, tasa-arvovaltuutetun, resurssit ovat riittämättömät suhteessa tehtäviin, mikä näkyy valvonnan vähäisyytenä ([tasa-arvoselonteko](#)). Sama pätee myös muihin tasa-arvotoimijoihin (STM:n tasa-arvoyksikkö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta Tane, THL:n Tasa-arvotiedon keskus, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta). Resurssivaje heikentää tasa-arvotoimijoiden mahdollisuuksia edistää tasa-arvoa ja valvoa sen toteutumista. Resurssien riittävyyteen kiinnittää huomiota tuore Ihmisoikeuskeskuksen selvitys kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista ([2022](#)).

Naisjärjestöjen voimavarojen pysyvyyttä ei ole pystytty turvaamaan pitkäjänteisesti, mikä on aiheuttanut suuria haasteita suunnitelmalliselle ja määrätietoiselle tasa-arvotyölle. Naisjärjestöjen valtionavustus perustuu lakiin eräiden naisjärjestöjen valtionavusta ([663/2007](#)), minkä tavoitteena on turvata pitkäjänteinen ja vakaa tuki tasa-arvotyölle yli hallituskausien. Rahoitusta saavien kolmen tasa-arvon kattojärjestön (Naisjärjestöjen Keskusliitto, Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry, Monika-Naiset liitto ry) rahoituksen taso on tällä kaudella (2020–2022) ollut 918 000 €, josta eduskunnassa tehdyn korotuksen osuus on ollut 400 000 €. Valtiontalouden kehys (momentti 29.10.51) on kattanut rahoitustasosta 518 000 euroa eli vain hieman yli puolet (56 %).

Ratkaisu: Tilastot osoittavat, että tasa-arvo ja ihmisoikeudet ovat demokraattisen yhteiskunnan ja kestävän rauhan perusta. Juuri kriisien aikaan tarvitaan vahvempaa tukea tasa-arvotyölle. Sitoutuminen tasa-arvon toteutumiseen edellyttää sen tunnustamista, että tasa-arvotyö maksaa. Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko linjaa, että tasa-arvotyölle tulee turvata riittävät kansalliset ja alueelliset koordinaatio- ja asiantuntijaresurssit.

Valtiovarainvaliokunta on ([VaVM 33/2021 vp](#) ja tiedotustilaisuus) pitänyt tärkeänä rahoituspohjan pysyvää vahvistamista niiden toimijoiden suhteen, joille se on toistuvasti myöntänyt lisärahoitusta, jotta toiminta saadaan kestäväälle pohjalle ja sitä voidaan suunnitella pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti. Naisjärjestöjen rahoituksen taso on turvattava pitkäjänteisesti valtiontalouden kehityksessä.

Toimenpiteet: Vahvistetaan tasa-arvotyön rahoitusta vaikuttavuuden lisäämiseksi.

- Naisjärjestöjen lakisääteinen valtionavustus vakiinnutetaan vuosien 2020–2022 tasolle valtiontalouden kehityksessä työn jatkuvuuden turvaamiseksi.
- Tasa-arvovaltuutetun rahoitus nostetaan vastaamaan lisääntyneitä velvoitteita ja muiden tasa-arvoviranomaisten (tasa-arvoyksikkö, Tane, tasa-arvotiedon keskus, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta) asemaa ja resursseja vahvistetaan.

Tasa-arvotiedon hyödyntäminen päätöksenteossa

Ongelma: Viranomaisten tuottama tieto perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta on hajallaan, ja kertaluonteiset selvitykset eivät mahdollista systemaattista seuranta-aikavälillä ([Perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma](#)). THL:n [selvityksen](#) mukaan koronakriisi korosti yhteiskunnan eriarvoistavia ja sukupuolittuneita rakenteita, eikä tasa-arvonäkökulma ollut mukana kriisiin liittyvistä rajoitus- ja tukitoimista päätettäessä.

Ratkaisu: Tehokas tasa-arvopoliittikka vaatii kattavaa tietopohjaa ja sen käyttöä päätöksenteon pohjana. Tietopohjainen päätöksenteko tuottaa parempia tuloksia, ja säännöllisesti kerätty ja vertailukelpoinen tieto mahdollistaa tavoitteisiin pääsyn seurannan. Tutkimustietoa kriisien vaikutuksesta sukupuolten tasa-arvoon on käytettävä päätöksenteon kehittämiseen siten, että sukupuolivaikutukset pystytään jatkossa paremmin huomioimaan jo ennakkoon.

Toimenpiteet: Varmistetaan tasa-arvotiedon hyödyntäminen päätöksenteossa.

- Kerätään ja hyödynnetään systemaattisesti sukupuolen ja muiden risteävien erojen mukaan eriteltyä tietoa.
- Huomioidaan sukupuolinäkökulma ja naisten oikeudet kriisien jälleenrakennuksessa.